

СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР УКРАЇНИ

О.М. Сидоренко,

Харківська філія Української академії банківської справи

Активізація підприємницької діяльності неможлива без належного фінансово-кредитного забезпечення та ефективного використання фінансових ресурсів. Тому перехід від централізованої економіки до економіки ринкового типу пов'язаний з формуванням ринкової, насамперед, фінансової інфраструктури.

Банківська система, як основна складова фінансово-кредитної системи, є найважливішим елементом репродуктивної структури економіки: банки перебувають у центрі ділового життя суспільства, здійснюють найрізноманітніші види операцій, пов'язаних із рухом капіталів, організацією грошового обігу, фінансуванням господарства. Від ефективної роботи банківської системи багато в чому залежить процес формування і розвитку української економіки, в тому числі і фінансово-кредитне забезпечення підприємницької діяльності.

Проаналізуємо динаміку і структуру кредитування комерційними банками вітчизняних суб'єктів підприємницької діяльності.

Протягом 1991-2000 рр. для кредитного ринку України було характерним збереження тенденції до зростання реальних кредитних вкладень банків в народне господарство, обсяг кредитування постійно збільшувався. Причому, темпи кредитування до 1999 р. знижувалися, а починаючи з 1999 р., – підвищувалися. На 1 січня 2001 р. залишки заборгованості за кредитами, наданими в економіку України, становили 19,1 млрд. грн., або 92,5 % від загального обсягу кредитних вкладень комерційних банків.

Структура кредитного портфеля комерційних банків засвідчує, що кредитна діяльність банків була зорієнтована в основному на короткострокове кредитування. Протягом 1991-2000 рр. зберігалася стійка тенденція до зростання заборгованості за короткостроковими позичками. На 1 січня 2001 р. залишки заборгованості за короткостроковими позичками комерційних банків становили 15,7 млрд. грн., або 82,1 % від загального обсягу наданих кредитів. Обсяги довгострокових кредитів залишалися незначними, хоча відбувалося поступове їх збільшення. На 1 січня 2001 р. частка довгострокових кредитів у загальному обсязі заборгованості становила 3,4 млрд. грн., або 17,9 % від загального обсягу наданих кредитів.

Заборгованість за кредитами у національній валюті зростала більш швидкими темпами, ніж заборгованість за кредитами в іноземній валюті. На 1 січня 2001 р. залишки заборгованості за кредитами у національній валюті становили 10,2 млрд. грн., або 53,4 % а залишки заборгованості за кредитами

в іноземній валюті становили 8,9 млрд. грн., або 46,6 % від загального обсягу наданих кредитів.

Основними суб'єктами кредитування комерційними банками були господарства колективної форми власності, частка заборгованості за якими становила 78,5%. Частка заборгованості за кредитами, наданими господарствам приватної форми власності (включаючи фізичних осіб), становила 9,5 % та державним підприємствам – 9,6 %. Частка міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав становила 2,4 %.

За організаційно-правовою формою господарювання позичальниками були здебільшого акціонерні товариства (31 %), товариства з обмеженою відповідальністю (27 %) та колективні підприємства (15 %). Обсяги кредитів, наданих приватним підприємствам та фізичним особам, не перевищували 5 % від загального кредитного портфеля. Причому, таку диспропорцію зумовлюють несприятливі умови для приватного підприємництва.

У структурі заборгованості за видами наданих кредитів значна частка припадала на кредити в поточну діяльність (94,4 % від загального обсягу). Із загальної суми кредитів в поточну діяльність найбільша частка припадала на інші кредити в поточну діяльність (53,2 %), кредити за експортно-імпортними операціями (28,4 %) та кредити за внутрішніми торговельними операціями (12,8 %). Вексельне кредитування перебувало на відносно стабільному, однак на низькому рівні. Порівняно швидкими темпами розвивався овердрафт, проте його питома вага залишалася незначною. Щодо факторингових операцій і операцій РЕПО, то ці види кредитів практично не розвинуті. Частка заборгованості за кредитами, направленими комерційними банками

в інвестиційну діяльність, залишалася незначною. Причому, частка кредитів в інвестиційну діяльність протягом 1998-2000 рр. суттєво скоротилася. Якщо в 1998 р. вона становила 10% від загального обсягу заборгованості, то у 2000 р. – лише 5,6 % . Слід зазначити, що скорочення обсягу кредитів у інвестиційну діяльність не відповідає стратегічному завданню модернізації вітчизняної економіки.

У структурі заборгованості за галузями народного господарства найбільша частка кредитів була направлена комерційними банками на розвиток промисловості (38,1 % від загального обсягу), торгівлю та громадське харчування (36,6 %). Незначною залишалася частка заборгованості за кредитами, направленими на будівництво та на розвиток транспорту й сільського господарства. Таке співвідношення є негативним для сучасного та, особливо майбутнього стану економіки.

Структура розподілу кредитних ресурсів за регіонами також не збалансована. Станом на 01.01.01 заборгованість за кредитами, наданими комерційними банками Київської області та міста Києва, дорівнювала 8,6 млрд. грн. (44,8 % від загального обсягу заборгованості). Значна частина кредитів спрямована у п'ять областей України – Дніпропетровську, Донецьку, Харківську, Одеську та Запорізьку. На всі інші 20 регіонів припадає менше чверті кредитів, наданих комерційними банками.

Протягом останніх років у діяльності комерційних банків на кредитному ринку спостерігалася негативна тенденція до зростання несплаченої у строк заборгованості за позичками банків, яка була зумовлена збільшенням обсягів простроченої та сумнівної заборгованості.

Так, заборгованість за кредитами з простроченими термінами погашення за 2000 р. збільшилася на 11 % (в 1999 р. – на 4,7 %) і на кінець 2000 р. становила 2,2 млрд. грн., або 11,4% від загального обсягу кредитних вкладень в економіку. В національній валюті вона зросла на 21,2 % і становила 1,1 млрд. грн., в іноземній – на 1,9 % і дорівнювала 1 млрд. грн. Порівняно з попереднім роком у 2000 р. поліпшилася ситуація з погашенням сумнівних позичок. Якщо в 1999 р. заборгованість за сумнівними позичками зросла на 76,2 %, то у 2000 р. темпи їхнього приросту були значно нижчими і становили вже 31,7 %. На кінець грудня 2000 р. питома вага залишків заборгованості за сумнівними позичками в загальному обсязі кредитних вкладень становила 2,8 % порівняно з 3,5 % на кінець грудня 1999 р. Як і протягом попередніх років, на кінець 2000 р. основний борг і за простроченими, і за сумнівними позичками припадав на короткострокові кредити, частка яких у загальному обсязі становила більше 90 %.

У першому півріччі 2001 р. зберігалася стійка тенденція до збільшення обсягів кредитів, наданих комерційними банками в економіку України. Зростання сталося в основному за рахунок збільшення (на 28,2 %) обсягів кредитів, наданих суб'єктам господарювання. Високими темпами (за півроку – на 20,2 %) зростали й обсяги кредитів, наданих фізичним особам.

У структурі кредитного портфеля кредити, надані суб'єктам господарювання, становлять 23372,9 млн. грн. (81,7 % від загального обсягу); кредити, надані фізичним особам, – 1149,2 тис. грн. (4 %). Основні фактори, які перешкоджають розвитку кредитування фізичних осіб, – низький рівень доходів населення, високі відсотки за користування кредитними коштами, недосконалість схем довгострокового кредитування фізичних осіб.

Аналіз кредитного портфеля комерційних банків України за весь період спостережень дає підстави зробити певні узагальнення, а саме:

- в Україні об'єктами кредитування є переважно юридичні особи. Обсяги кредитів, наданих фізичним особам, не перевищують 5 % від загального кредитного портфеля;
- банківські установи, як правило, надають позичальникам короткострокові кредити, однак останнім часом почала формуватися тенденція до поступового зростання питомої ваги довгострокових кредитів;
- обсяг та питома вага кредитів, наданих в іноземній валюті, стабільно зростає;
- розподіл кредитного портфеля за формами власності позичальників свідчить про зацікавленість комерційних банків у кредитуванні переважно недержавних господарників;
- за організаційно-правовою формою господарювання позичальниками є здебільшого акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю та колективні підприємства;

- щодо видів кредитів, які надають комерційні банки, то серед них домінують кредити у поточну діяльність;
- структура кредитного портфеля за галузями економіки розбалансована, кредитується в основному промисловість і торгівля;
- розподіл кредитних ресурсів за регіонами нерівномірний;
- обсяг проблемних (прострочених та сумнівних) кредитів, наданих комерційними банками, залишається значним.

Таким чином, при переході до ринкової економіки кредитування суб'єктів підприємницької діяльності є однією з найважливіших функцій банків. Тому одним із головних завдань банківських установ на сучасному етапі розвитку економіки України є удосконалення механізму фінансово-кредитного забезпечення діяльності підприємницьких структур.

Сидоренко О.М. Сучасний стан фінансово-кредитного забезпечення підприємницьких структур України / О.М. Сидоренко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. – Суми: УАБС НБУ, 2002. – Т. 6. – С. 218-222.